

BERISLAV BLAGOJEVIĆ
NOSTALGIJA ZA NEPOSTOJEĆIM

BERISLAV BLAGOJEVIĆ
NOSTALGIJA ZA NEPOSTOJEĆIM

Izdavač:
Imprimatur d.o.o.
Miše Stupara 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Lektura: Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Dragana Vasić

Fotografija na koricama: Tajana Dedić-Starović Ostić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Markos Design & Print Studio

Za štampariju: Igor Jakovljević

Tiraž: 300

Godina: 2022.

ISBN: 978-99976-53-23-9

Distributer za Srbiju:
BIBLIONER d.o.o.
Dunavski kej 12, 11000 Beograd
office@biblioner.rs
011/3284-094, 066/802-13-32

Berislav
Blagojević

NOSTALGIJA
ZA
NEPOSTOJEĆIM

NOSTALGIJA ZA NEPOSTOJEĆIM

POSTOJE OPIPLJIVE NOSTALGIJE, one što su zabilježene na nekim davnim fotografijama, one što se skrivaju u čestitarskim posvetama među koricama knjiga, one koje su utisnute posebnim uzdahom u predmete sa putovanja, poput nevidljivog pečata. Ali ma koliko da je bolovanje od ovakve vrste nostalgije teško, razmišlja pisac, ono nije neizlječivo. Uzrok bolesti i lijek zapravo su iste stvari, pa će pogled na staru fotografiju umanjiti patnju, a miris pušten iz neke knjige će, može biti, razgaliti bolesnika do te mjere da će čitajući ponovo uroniti u dane za kojima žali.

Međutim, nostalgija za nepostojećim od koje boluje pisac sasvim je beznadežna. Nju hrane sve one avanture, sve one ljubavi, svi oni događaji koji se nikad nisu dogodili u zbilji. Ti mnogostruki doživljaji književnih junaka, poneki tek napisani i opisani a brojni samo prisutni u mašti pripovjedača poput koprene, predstavljaju neprebol koji pisac pokušava da ublaži pisanjem. Nije tajna da je

nostalgija za nepostojećim neizlječiva. Ostaje, međutim, tajna zašto pisci i dalje pišu sa naumom da konačno ozdrave kad bi im to ozdravljenje zasigurno donijelo upravo smrt.

RAGASTOV

BAŠ KAO MNOGE druge pojave, i ova riječ podsjeća na jedno, a zapravo je nešto drugo. Ragastov. Zvuči tako slovenski, a rodni list veli da je mađarskog porijekla. Doista, ima taj starinski prizvuk, kao da je starija i od kuće i od vrata. Ali šta ja znam o tome. Ne bavim se jezicima, čak i ovaj u ustima koristim rijetko, da procijedim poneku riječ u prodavnici, ili da odgovorim na uzgredno *kako ste danas, gospođo B.* Veći dio dana zurim u dovratak. U ragastov. Kao da čekam nekoga ili nešto. Čudna, rijetko upotrebljavana i pomalo gruba riječ. A vrata? Obična da ne mogu biti običnija – ravna drvena ploha bez rezbarija, obložena jeftinim ukrasnim furnirom, imitacijom izdanka nekog plemenitog šumskog porodičnog stabla. Vrata su se mijenjala, ali ragastov je star koliko i kuća. Srastao sa zidovima, kao i ja. I nije istina da se kroz vrata ulazi i izlazi. Prolazi se kroz ragastov. Kroz vrata se ne može. Nikada i nikuda. Ragastov je ram koji uokviruje sliku: ako gledaš spolja, na slici je unutrašnjost doma ispunjena stolicama, šoljama i voćem u posudi, knjigama na policama; ako gledaš iznutra, u ramu se gnijezde pejzaži sa

ocvalim krošnjama voća, poneki maslačak i sjenica. Ragastov je nalik na portal. Postoji godišnje doba kad možeš da staviš glavu uz ragastov, odškrineš vrata i vidiš sopstveni dah. To je ono doba kad je unutra toplo, a napolju hladno. Tako je bilo one večeri kad su odveli mog čovjeka. Stajala sam naslonjena na ragastov i vidjela sam, sasvim jasno sam vidjela, kako se moj izdah pretvara u paru. Tad sam prestala da dišem. I kao mnoge druge pojave, ovo uvlačenje vazduha u pluća samo podsjeća na disanje, a zapravo je nešto drugo.

PERTLANJE

MA KOLIKO SE trudio i ma koliko se upinjao da iz zakutaka sjećanja izvuče nešto konkretnije, emotivnije i znakovitije, uvijek mu se pod kopcima prikazivao isti prizor: otac koji mu pokazuje kako da zaveže pertle. Zapravo, oca tu i nema, ali po maljavim podlakticama on sluti da upravo očevi prsti izvode taj mađioničarski trik. Ova scena lišena je tona, kako to u pamćenju već često biva, ali sve i da ga ima, on ne bi bio kadar po glasu poznati oca. Ne bi to mogao učiniti ni po mirisu, jer iz sjećanja najprije iščili trag uvučen u nozdrve, zatim se akustične partiture raspadaju u kakofoniju izlomljenih osminki i četvrtinki, a na koncu, i ono što su nekad oči vidjele jasno postaje zamučeno, mrenasto i magličasto. Iz tog najranijeg sjećanja ostaje mu samo dodir. Ali to nije dodir očeve ruke, ne, to nije njegova koža, već kožni jezik obuće. To je dodir napregnutog platna koje djelomično prekriva ris stopala, dodir ulaštene spljoštene tkanine od koje su načinjene pertle. Tih braonkastih pertli se, začudo, veoma dobro sjeća – pod prstima su bile kao vrh voštanice. I dobro pamti ono što je naučio toga dana. Decenijama bez greške vezuje pertle, pertla,

petlja, upetljava, zapetljava, učvoruje. Ali niko mu nije pokazao kako da razveže svezano, kako da raspetlja spetljano, kako da se oslobodi čvora koji ga steže pod grlom, u prsima, na nogama. Oca nema, ako ga je ikad i bilo, i on ne zna koga da pita kako se spasiti iz pritegnutih omči koje su posvuda. Oca nema i on nema koga da optuži za svoj hendikep narastao iz laži koju su mu usadili još dok je bio dječaćić: ne brini za odvezivanje, to ćeš lako. Kakva strašna zabluda, kakva grozna obmana, pomišlja dok žmireći leži sklupčan u kišnom sumraku sobe. Sve si radio pogrešno, oče. Tebi, kome je oduvijek vezivanje predstavljalo nepremostiv problem, tebi je možda vezivanje pertli bilo najizazovnijji zadatak koji si pred mene mogao da staviš. I kad sam ga savladao, mislio si da sam spreman za život. Ali ništa nije prostije od vezivanja. Istinski poduhvat je osloboditi se.

LUGAREVO VRIJEME

LUGAR MATIJA ŽIVOT je proveo u šumi. U brvnaru na samom rubu šume došao je iz doma za siročad kao petnaestogodišnjak. Odatle je kretao u svakodnevne obilaske okoline, prilikom kojih je upoznao čudi prirode, posmatrao kako se smjenjuju doba i kako vegetacija mijenja garderobu. U toj brvnari naučio je slova, ne bi li mu poneka knjiga odagnala samoću i strah. Tu je tražio prave riječi da opiše zvukove kojim uzdiše šuma, a kad ih nije pronalazio – on ih je izmišljao. Riječima kao što su jelotres ili bukvpuc, pokušavao je da označi zvuk kada izvaljeno stablo jele uz lomljivinu granja i šiblja tresne o zemlju, ili kad bukva puca od hladnoće, pa se raspukne poput prezrele dinje. U toj brvnari znao je budan dočekivati zoru, ali uvijek znajući koliko je sati: premda je slavuj bigeljisao takoreći cijele noći, zeba se oglašavala između pola dva i dva, od dva do pola tri pjevušila je crnoglava grmuša, nakon nje prepelica, pa od tri do tri i po ćurlikala je grmuša crvenotrbušna, poslije nje su se javljali kos, pa sjenica...

Gleda u lijep svjetlucav sat koji su mu darovali povodom pedeset godina službe. Potom mu pogled

skreće na šaku i kofer koji ona pridržava. U njemu je sve što posjeduje. Rekli su da mu u staračkom domu ništa neće nedostajati. Možda je to istina, pomisli lugar, ali tamo nema ptica. Sve češće ostajem budan cijele noći, čak i onda kad ne moram. Staračka nesanica, poluupitno reče u sebi. Kako ću znati koliko je sati, kad tamo gdje me šalju nema ptica? Nijedan sat to ne može da nadoknadi. Nema tog monotonog kuckanja koje može da nadomjesti prepoznatljiv, ali vječito nov i drugačiji pjev. Zastaje i ponovo pogledava na sat. Ovaj sat ne mjeri vrijeme, pomisli. On samo prati otkucaje tempirane bombe u mojim grudima. A kad mi srce konačno pukne za šumom i silnim životom u njoj, i taj sat će stati. Jedino što mi daje utjehu je pomisao da kad nikoga od nas više ne bude, kad se sve ure svijeta umrtve i stanu, neka sjenica će negdje početi cvrkut pred zoru.

DOK MRTAV PAS ODLAZI NIZ ULICU

ŠTA BIVA SA snagom i voljom onoga ko je predugo vezan lancima, zapita se pisac nad rukopisom vezanim u čvor pred konac jedne besane noći. O tome koliko je to *predugo* u standardizovanom računanju vremena nije se usuđivao da razmišlja. Jer, svaki časak sputanosti, svaki tren neslobode predstavlja umiranje, majušnu smrt možda neprimjetnu za okolinu, ali stvarnu za onoga u okovima. Izdržljivost se ne mjeri sposobnošću trpljenja, već koliko se puta može umrijeti a ostati živ.

Piščeve misli tad prekinu čudan zveket i on odgega otežalim korakom do prozora. Tamo, u gustom uokvirenom mraku jedva narušenom sipljivim snopom ulične rasvjete, on spazi neku sjenu kako sporo promiče. A tu sjenu prati njena akustična sjenka, jeziva i stravično monotona nota što reže vazduh praskozorja. Konačno, pogled pisca se suoči (oči u oči!) sa dva tamna okrugla ambisa u vrhu njuške, a potom i sa neprirodnim produžetkom repa što se vuče po asfaltu. Kako to

uvijek biva, lanac je popustio kod najslabije karike i njen patrljak zveckea i poskakuje po cesti veselo kao da igra, kao da pobjedonosno obznanjuje: ja sam donosilac slobode! Pisac se jedva suzdrža da ne drekne: ti ne oslobađaš, ti mučiš! Spasilac ne može istovremeno da bude i potkazivač. Pas se osvrnu, pogleda u nimalo suptilnu gvozdenu uhodu iza sebe, a zatim se još jednom zagleda u čovjeka uramljenog u okno. Nijemi razgovor trajao je tek onoliko koliko treba za dva ili tri treptaja. Sasvim dovoljno da se kaže sve što treba da se kaže.

Dobivši odgovor na svoje pitanje, pisac se tromo udalji od prozora i vrati za pisaći sto. Sunce stidljivo daje nagovještaj svjetla negdje na horizontu, dok mrtav pas odlazi niz ulicu.

SLIKA

KAKO SE OBRUČ oko grada stezao, poslovi na izmještanju artefakata postali su panično užurbani. Jedan, dva, tri vagona. U njima: antičke skulpture, filigranski reljefi, dijelovi vizantijskih mozaika, figurine i grnčarija iz starina, biste imperatora i njihovih ljubavnica, predmeti koje su koristili Skiti, crkvene relikvije iz Jermenije i Gruzije, srednjovjekovni spisi, krasnopisne knjige unikatnih korica, kovčezi puni numizmatičkih zbirki iz raznih epoha i sa tri kontinenta, oprema oklopnika i vitezova, centralnoazijske i zakavkaske tapiserije, slike...

Gospode, koliko slika!

Sem nekoliko čuvara, u specijalnom vozu natovarenom umjetninama i upućenom ka Uralu nije bilo ljudi. Čak ni djece. Svi oni ostali su da brane Lenjingrad, da svojim tananim izmorenim tijelima, ako se ne mogne drugačije, koliko-toliko uspore nadiranje neprijatelja. Ostali su ljudi kao da su glave i ruke njihove i živa krv u njima manje vrijedni od djela koje nekad davno osmisliš neke druge glave i načiniš neke druge ruke.

Ostalo je još nešto: ramovi za slike na zidovima Ermitaža, prazni i odbačeni poput školjki koje iza sebe ostavljaju kolonije rakova-putnika.

Međutim, muzej nije bio pust. Njegove zgrade, hodnike, depoe i podrume ispunila je vreva obeskućenog naroda čiji su domovi porušeni u prvim mjesecima opsade. Tako je početkom 1942. u Ermitažu, pored upravnika i osoblja, živjelo oko dvanaest hiljada ljudi. Zajedno su gladovali, popravljali napukle zidove, prikupljali drvo za ogrev i staklo rasprskih prozora. Zajedno su drhtali od studeni, bombi i neizvjesnosti.

Kustosi su, kažu, u trenucima zatišja, odlazili u prostrane sobe na čijim su zidovima visili masivni ramovi, čudno nakrivljeni detonacijama. Tamo su stanovnicima muzeja detaljno opisivali djela koja više nisu bila tu, pripovijedajući im o bojama i nijansama, svjetlosti i sjenci, perspektivi, potezima kista.

Oni su slušali, gledali i – vidjeli.

Gospode, kakva slika!

IZLAZ

KAKO NE RAZUMIJETE, uzbuđenim glasom žena se obrati doktoru. Potom nenadana tišina. Oči ispraćaju na put dvije nečujne kapljice. Jedna, koju vidi žena, skliznula je, kao niz tobogan, iz vrećice u cijev koja vodi do ruke pacijenta. Drugu, koju vidi doktor, Zemljina teža sporo je teglila niz udolinu između obraza i usta žene. Ne umire samo tijelo, reče ona mirnijim tonom, ali glasom u kome i dalje drhti nemir. Svako umiranje je mnogostruko, zato toliko boli. S njim će ponovo umrijeti i oni davno upokojeni koje možda još samo on pamti. Sve što je vidio, okusio, zapamtio... Sve. Unepovrat će otići čitav svijet: i kudravi pas iz njegovog djetinjstva i fasade zgrada koje više ne postoje i uvojak prve simpatije i priče prababe o prohujalim vremenima i ljudima. Žena duboko udahnu, pa sporo i tužno slegnu ramenima. S njim će otići i dio mene, reče. Ona ja kakvu je on volio. Možda će nestati baš ona prava ja, a ne ovo što preostaje, ovaj zaostatak, krnjetak što stoji pred vama.

Doktor ćuti, ne gleda u ženu. Ne gleda ni pacijenta. Posmatra znak iznad vrata, strelicu i napis „IZLAZ”. Dođite, ispratiću vas do izlaza,

konačno reče s neskrivenim olakšanjem. Blago vama, doktore, uzvratila žena tiho. Potom se okrenu i uputi još jedan pogled ka bolesničkom krevetu. Vi još vjerujete da postoji izlaz.

JEDNOG DANA

Za Luce

JEDAN PAS I jedna mačka dugo su bili nerazdvojni. Otkad je mačka nestala, pas u šetnji uporno vuče na jedno mjesto. Vlasnik ga pušta da njuška. Pas uzdiše, udiše, dugo srče miris. Potom produžava. I tako nedjeljama. Kao neki čudni ritual. A onda je jednog dana naprosto prestao da vuče ka tom mjestu. Jednog dana, pomisli vlasnik psa, biće divno ne morati koristiti tu neuhvatljivu vremensku odrednicu. Jednog dana... Jedan pas i jedna mačka. Jednog dana.